

Gdańsk, 12 września 2021

OCENA

**rozprawy doktorskiej mgra Adama BOSOWSKIEGO nt. *Rola otrzymanego wsparcia społecznego w kształtowaniu poziomu motywów Ja*, wydruk komputerowy ss. 271,
promotor p. dr hab. Wioletta Tuszyńska-Bogucka, prof. WSWI**

Trudno jest przecenić w rozwoju młodego człowieka udział środowiska, zarówno rodzinnego jak i pozostałego, w tym instytucjonalnego. Środowisko, w którym doświadczający życia człowiek wzrasta, udziela mu wszelakiego wsparcia, choć oczywiście w różnym stopniu, stając się jednym z ważnych czynników kształtujących jego osobowość. Bywa jednakże i tak, że formowanie charakteru i osobowości przebiega w środowisku naznaczonym deformacją. Tak się dzieje w rodzinach z dysfunkcją zarówno zakresu realizowanych przez nią zadań jak i sposobu ich realizacji. W takim kontekście szczególna rola przypada środowisku pozarodzinnemu, które może przejąć role realizowane przez członków dysfunkcyjnej rodziny. Instrumentem mniej lub bardziej dyskretniej pomocy staje się wsparcie społeczne we wszystkich jego formach choć w bardzo zróżnicowanym zakresie.

Tytuł pracy odpowiada jej zawartości treściowej, choć zastanawiałbym się, czy nie umieścić w nim dodatkowo odniesienia do kwestii rodziny dysfunkcyjnej jako środowiska rodzinnego badanych osób, gdyż bez wątpienia fakt ten powiązany być musi z uzyskanym obrazem analizowanych w pracy wyników.

Kompozycja rozprawy nie budzi większych zastrzeżeń. Po uwagach *Wstępu* (ss.11-13) zamieszczone są dwa rozdziały teoretyczne, a więc *Rodzinne determinanty rozwoju i funkcjonowania młodzieży* (ss.14-53) oraz *Motywy Ja w ujęciu ogólnym* (ss. 54-72). Rozdział

III to *Metodologia badań własnych* (ss.73-98). W kolejnym zaś rozdziale IV Autor przedstawił *Analizę wyników badań własnych* (ss.99-208). Pracę zamyka *Zakończenie* (ss.209-212), *Bibliografia* (ss.213-234), *Spis równań*, *Spis rysunków*, *Spis tabel* i *Załączniki*.

Jedyne zastrzeżenie miałbym do potraktowania po macoszemu teoretycznego przedstawienia zagadnienia wsparcia społecznego. Wprawdzie Autor wyróżnił dwa rodzaje ujęć wsparcia społecznego: otrzymywane i spostrzegane, to jednak 4,5 strony w Rozdziale I na sprawy ujęte w tytule rozprawy i swoiście instrumentalne poznawczo w realizacji idei badań własnych to wydaje się dość skromnie. Chodzi mi nie tyle o przestrzeń definicyjną pojęcia wsparcia społecznego ile o głębsze ulokowanie go w zbiorze zadań rodziny, szczególnie dysfunkcjonalnej i o taką refleksję pragmatyczną, która uzasadniałyby dobitnie cel pracy. I choć Autor wykazał się dobrą intuicją wiążąc kwestie wsparcia społecznego z rodzinnymi determinantami rozwoju i funkcjonowania młodzieży (Rozdział I), warto byłoby problematyce wsparcia społecznego, przy przygotowywaniu pracy do druku, poświęcić kolejny rozdział, tym bardziej, że literatury jest mnóstwo i jest w czym wybierać.

Autor dodatkowo wyróżnił wsparcie instytucjonalne, którego udzieliły podopiecznym takie instytucje i placówki jak: *Fundacja FENIX Powstań do Życia*, *Fundacja Dla Ludzi Potrzebujących Pomocy*, *Fundacja Studencka „Młodzi-Młodym”*, *Fundacja Pomocy Dzieciom i Młodzieży Niepełnosprawnej im. Św. Stanisława Kostki*, *Fundacja Gaudete*, *Towarzystwo Pomocy Dzieciom i Młodzieży z Cukrzycą*, *Stowarzyszenie Piękne Anioły*, *Fundacja Iskierka*, *Fundacja ING Dzieciom*, *Wodzisławska Placówka Wsparcia Dziennego „Dziupla”*. Wymieniam podanej wyżej instytucje, aby zwrócić uwagę na szerokie spektrum rodzajów udzielanego wsparcia, komplementarnie do istniejących potrzeb, trudnych lub wręcz niemożliwych do zaspokojenia w środowisku rodzinnym.

Celem opiniowanych badań uczynił Autor analizę „pośredniczącej roli otrzymanego wsparcia społecznego pomiędzy klimatem rodzinnym, rozumianym jako postawy rodzicielskie oraz relacje rodzicielskie matki i ojca, a motywem autoweryfikacji, samodoskonalenia, autodiagnozowania i autowaloryzacji”. Problem badawczy brzmi podobnie i dotyczy „zależności pomiędzy klimatem rodzinnym, otrzymanym wsparciem społecznym a motywami Ja u młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych”. Autor w tej części pracy zwięźle definiuje wymienione kwestie, po czym zapoznaje czytelnika ze zmiennymi, ich operacjonalizacją i wskaźnikami. Czyni to w sposób jasny i uporządkowany. Zamyka tę część autorski model teoretyczny badań, z którego wynika, że istnieje miejsce dla otrzymywanego wsparcia społecznego w relacji dwóch rzeczywistości: Klimatu rodzinnego oraz Motywów Ja. Autor naznacza to miejsce funkcją mediatora.

Jeśli chodzi o pytania badawcze to Autor wybrał schemat podziału na pytania główne (4 pytania) i pytania szczegółowe (w sumie 10). Pytania badawcze główne to (1.) *Czy otrzymane wsparcie społeczne pośredniczy w sposób supresyjny w relacji pomiędzy klimatem rodzinnym a poziomem motywów Ja u młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych?* Pytanie badawcze główne drugie: *Czy i jaki jest związek pomiędzy źródłem otrzymanego wsparcia społecznego a poziomem motywów Ja u młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych?* Pytanie badawcze główne trzecie: *Czy i jaki jest związek pomiędzy klimatem rodzinnym a poziomem motywów Ja u młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych?* Pytanie badawcze główne czwarte: *Czy wybrane zmienne demograficzne różnicują otrzymane wsparcie społeczne oraz poziom motywów Ja u badanych?*

Kompatybilne do podzielonych na grupy pytań badawczych okazują się sformułowane przez Autora hipotezy, we właściwej stylistyce zdań twierdzących. Hipoteza główna brzmi: *Otrzymane wsparcie społeczne pośredniczy w sposób supresyjny w relacji między klimatem rodzinnym a poziomem motywów Ja u młodzieży.* Autor dodaje, że „jest to hipoteza mediacyjna, która zakłada, że otrzymane wsparcie społeczne może mieć wpływ na zwiększenie poziomu poszczególnych motywów Ja u młodzieży, która doświadcza różnych postaw rodzicielskich i różnych relacji rodzinnych”. W komentarzu chciałbym zwrócić uwagę, że hipoteza nie zakłada ale twierdzi (tym się różni od założeń badawczych), natomiast mało jasne wydaje się oczekiwanie potwierdzenia badawczego wybiórczej modyfikacji motywów Ja przez doświadczenie wsparcia społecznego przez młodzież, gdy w tym samym czasie motywy te podlegają modyfikacji ze strony klimatu rodzinnego, który też jest formą jakiegoś wsparcia, pozytywnego lub negatywnego.

Autor, poza Hipotezą I (główną) sformułował jeszcze trzy hipotezy, które również zakwalifikował jako główne; Hipoteza 2 brzmi: *Istnieje istotny dodatni związek pomiędzy otrzymanym wsparciem społecznym (ze strony rodziców, przyjaciół i znajomych i instytucji) a poziomem motywów Ja u młodzieży.* Hipoteza 3 twierdzi: *Istnieje istotny związek pomiędzy postawami i relacjami rodzicielskimi a poziomem motywów Ja u młodzieży.* I wreszcie Hipoteza 4: *Wybrane zmienne demograficzne różnicują związek pomiędzy otrzymanym wsparciem społecznym a poziomem motywów Ja u młodzieży.* Należy dodać, że Hipoteza 1, 3, i 4 rozbudowane zostały o hipotezy szczegółowe (10 hipotez szczegółowych). W sumie było co weryfikować.

Z punktu widzenia nowatorstwa poznawczego pracy rzeczywiście Hipoteza I jest hipotezą główną, pozostałe mają mniejszą moc wyjaśniającą dla konstrukcji ideowej pracy, bo dotyczą kwestii współwystępowania określonych rzeczywistości (elementy klimatu rodzinnego oraz motywy Ja, lub zmienne demograficzne a poziomy motywów Ja).

Natomiast interesujących danych dostarcza analiza przy zastosowaniu metody mediacyjnej, pozwalająca wyróżnić supresyjne oraz medacyjne rodzaje pośredniczenia wsparcia społecznego. Pozostałe wyniki badań, o których przed chwilą wspomniałem, a więc relacje między poziomem motywów a klimatem rodzinnym oraz rodzajami i źródłami wsparcia społecznego jak też zmiennymi demograficznymi, wchodzą w sieć wzajemnych powiązań określających rodzaj pośredniczenia wsparcia społecznego.

Autor do badań własnych wybrał, omówił i uzasadnił wybór następujących narzędzi badawczych: Family APGAR Kwestionariusz Oceny Sytuacji Rodzinnej (FAPGAR), Kwestionariusz Otrzymanego Wsparcia Społecznego (OWS), Kwestionariusz Spostrzeganego Wsparcia Społecznego (SWS), Kwestionariusz Postaw Rodzicielskich (SPR-2), Kwestionariusz Relacji Rodzinnych (KRR-S i KRR-6) oraz Kwestionariusz Motywów Samowartościowania. Wybór wymienionych narzędzi oceniam jako trafny i wystarczający do przeprowadzenia założonych badań, ilość otrzymanego materiału jest na tyle obszerna, że dyscyplina analizy i opisu powiązań dla realizacji głównego celu pracy zasługuje na pochwałę.

W badaniach uczestniczyła młodzież w wieku 18 – 24 lata, w liczbie 220 osób, w tym 180 kobiet i 40 mężczyzn, zamieszkujących województwo śląskie. Biorąc pod uwagę blisko czterokrotną przewagę kobiet w badaniach należy ostrożnie podejść do analiz roli klimatu rodzinnego (w tym komunikacji w rodzinie) wyróżniających oddzielnie rolę i postawę matki oraz ojca. Autorowi zapewne doskonale znane są prace psychologiczne podkreślające zróżnicowanie relacji rodzinnych uwzględniających rolę ojca i matki (por. chociażby dostępne u nas prace takich autorów jak Jesper Juul, Marshall Rosenberg, Alfie Kohn, Peter Gray, Daniel Siegel, itp.). Szczególnie interesujące są zmiany w relacjach dorastających córek i synów z matkami i ojcami, warto na to zwrócić uwagę, choć w badaniach własnych Autora nie dokonano analizy rodzaju związku np. takiej zmiennej demograficznej jak płeć a klimat rodzinny i poziom motywów Ja. Negatywnie natomiast zweryfikowany został związek takiej zmiennej jak płeć i poziom motywów Ja, identycznie ze zmienną wiek osób badanych. Przy okazji uwaga, grupa badana a nie badawcza (badawcza to badacze a nie osoby badane!).

W sumie weryfikacja hipotez w badaniach Autora wypadła częściowo pozytywnie, co świadczy również o złożoności relacji społecznych, a być może w sposób szczególny w środowisku rodzinnym dysfunkcyjnym i umiejscowieniu w sieci otrzymywanego wsparcia społecznego, zróżnicowanego co do źródeł i rodzaju. Jednakże świadczy również o pośredniczącej roli otrzymanego wsparcia społecznego, co stanowiło trzon ideowy rozprawy.

Badania wykazały również, że może być i tak, że otrzymane wsparcie społeczne z żadnego źródła i żaden jego rodzaj nie spełnia roli mediatora, jak dotyczy to np. motywu autodiagnozowania.

Praca zawiera sporą ilość faktów, możliwych do oglądu badawczego dzięki zastosowanym narzędziom badawczym, głównie zaś analizie mediacyjnej. Zgodzić należy się z Autorem, że w tej warstwie dokonań poszukiwać należy novum poznawczego, czego wymaga się od dysertacji naukowych. Tym novum jest badanie wspólnych związków pomiędzy takimi zmiennymi, jak: klimat rodzinny, otrzymane wsparcie społeczne oraz motyw Ja. Również ważną kwestią znacząco wzbogacającą dokonania badawcze Autora są możliwości aplikacyjne uzyskanych wyników, zastosowanie ich w profilaktyce i terapii dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych. Uzyskane wyniki bez wątpienia służyć będą pomocą psychologom, pedagogom, nauczycielom, terapeutom w budowaniu indywidualnych i grupowych programów terapeutycznych.

Język rozprawy jest jasny i poprawny, przy tym profesjonalny. Rozdziały zawierające treści teoretyczne zawierają wystarczającą ilość narracji odautorskiej, co świadczy o kompetencji Autora. Przybliżenie czytelnikowi zasad analizy mediacyjnej jako narzędzia skutecznie wykorzystywanego w badaniach psychologicznych stanowi oczywisty walor pracy. Autor swobodnie porusza się w obszarze literatury obcojęzycznej, głównie w języku angielskim, dodając polskie tłumaczenia stosowanych w tej literaturze aparatury pojęciowej. Autor w swojej pracy powołał się na 270 prac polskich i obcojęzycznych.

Jeśli zaś chodzi o kwestie formalne (edytorskie) to poza nielicznymi literówkami i brakami (np. inicjały imion Olson, Russell, Sprenkle – s.115, lub Bronowski, Kaszyński, Maciejewska, s. 215, Efendić-Spadić – s.218, Koniasty – s.222, Kawula – s. 222, Ogińska-Bulik – s. 225, Ryś – s. 228, Sedikides – s. 229, Stachyra – s. 230, Swann – s. 230,) można zwrócić uwagę Autorowi, aby w redagowaniu adresów bibliograficznych przy większej liczbie autorów nie stosował spójnika „i” przed ostatnim nazwiskiem. Również przedstawiając dane tabelaryczne lub w formie wykresów czy rysunków zawsze podawał źródło pochodzenia przedstawianych treści. W przypadku niniejszej dysertacji byłyby to głównie badania własne.

W podsumowaniu należy jeszcze raz podkreślić, że Autor odważnie skorzystał z nowych narzędzi by przeprowadzić badania weryfikujące własne badawcze intuicje odnośnie do pośredniczącej roli wsparcia społecznego w relacji klimatu rodzicielskiego do motywów Ja dzieci z rodzin dysfunkcyjnych. Zadanie to zrealizował wskazując jednocześnie kierunki dalszych poszukiwań po wytyczonej i zweryfikowanej drodze badawczej. Wypełnił tym

samym ważny warunek stawiany dysertacjom doktorskim. Zredagowana rozprawa spełnia wymagane standardy naukowe, dodatkowo aplikacyjne.

Na podstawie sformułowanych ocen walorów poznawczych, formalnych i aplikacyjnych stwierdzam, że przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska mgra Adama Bosowskiego pt. *Rola otrzymanego wsparcia społecznego w kształtowaniu poziomu motywów* **Ja spełnia ustawowe wymagania stawiane rozprawom doktorskim**, w związku z tym wnoszę do Wysockiej Rady Dyscypliny o dopuszczenie Kandydata do dalszych etapów przewodu doktorskiego w ubieganiu się o stopień naukowy doktora w dyscyplinie psychologia.

Dr hab. Henryk Olszewski, prof. UG